

Z HISTÓRIE VZNIKU MÚZEA NA DUKLE A POMOC ARMÁDY PRI JEHO ZVEĽAĎOVANÍ

JOZEF R O D Á K

RODÁK, J.: From the History of Natural Museum in Dukla and the Assistance of the Armed Forces within its Improvement. *Vojenská história*, 8, 1, 2004, pp 92 – 94, Bratislava.

In this short material the author explains the historical connections related to the Carpathian-Dukla operation, with which the establishment of the Museum is linked. At the same time the author underlines the role of the army in the creation of this Museum as well as its improvement up to these days. The author also concentrates on depiction of every-day life of soldiers, who were involved in the reconstruction of bunkers.

Military History. Slovakia. Monuments. Dukla.

Prírodné duklianske bojisko je svojím spôsobom raritou tak pre domácich, ako aj zahraničných návštevníkov. Pamätné miesta historických bojov – duklianske bojisko a pamätníky na Dukle a vo Svidníku – boli uznesením vlády ČSSR č.251/62 vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku. Tento rozsiahly prírodný areál sa rozprestiera v dĺžke takmer 20 kilometrov.

Vráťme sa ale do histórie. Uchovanie tejto pamiatky z obdobia druhej svetovej vojny sa viaže ku Karpatsko-duklianskej útočnej operácii, ktorá sa začala 8. septembra 1944 na pomoc Slovenskému národnému povstaniu. Táto vojenská operácia, čo do rozsahu, významu bojov a počtu strát, nemá v česko-slovenských štátnych a národných dejinách obdobu. Právom jej patrí čestné miesto v našej vojenskej histórii. Preto myšlienka zriadiť prírodné duklianske múzeum vznikla u priamych účastníkov týchto bojov už v roku 1946. ňou vyjadrili potrebu citlivo riešiť zachovanie pamiatky padlých duklianskych bojovníkov pre ďalšie generácie.

Prírodné múzeum na Dukle malo byť pomníkom, svedectvom a zároveň aj výstrahou pre generácie, aby sa podobné tragédie v našich dejinách už neopakovali. Myslím si, že autorom týchto myšlienok sa podarilo zrealizovať to, čo návštevník na Dukle hľadá. Od samého začiatku bola pri realizácii tohto zámeru armáda a po celé obdobie až dodnes pomáha pri udržiavaní tejto, u nás ojedinelej, vojenskej pamiatky. S výstavbou jednotlivých objektov v prírodnom areáli sa začalo v roku 1959, keď sa na poľsko-slovenskej hranici na Dukle postavila drevená vyhliadková veža, kde počas bojov na slovenskom území dočasne postavili pozorovateľňu veliteľ'a 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. V tom istom roku sa začalo vo Vyšnom Komárníku s rekonštrukciou bunkrov štábu 3. čs. brigády. Práce pod dozorom armády vykonávali zväzarmovci, a tak prírodné duklianske múzeum bolo po etapách sprístupnené pre verejnosť na 20. výročie Karpatsko-duklianskej operácie. Z hľadiska historického treba o tomto mieste povedať, že v čase od 18. do 24. novembra 1944 bol v lese Mativka vo Vyšnom Komárníku umiestnený štáb veliteľ'a 3. čs. brigády. Odtiaľ podľa rozhodnutia veliteľ'a sa organizoval a riadil boj o východ z Karpát, zabezpečovala sa súčinnosť so susednými sovietskymi jednotkami a staralo sa o bezpečnosť ľavého krídla čs. zboru i 38. sovietskej armády. Prácu štábu v tomto období a jeho bezpečnosť priamo ohrozovala paľba batérií 1. a 3. čs. brigády a 305. strelleckej divízie, ktoré sa pre nedostatok vhodných priestorov sústredili na malom priestore neďaleko od štábu 3. čs. brigády pri Vyšnom Komárníku. Po dobytí výšiny 532 Obsár sa

25. novembra 1944 štáb brigády s vojskom premiestnil k Ondave. Po celé desaťročia sa údržba vojenskohistorických pamiatok v prírodnom duklianskom areáli úzko spája s pomocou armády. Každoročne od samého začiatku sa na jeho obnove podieľali príslušníci prešovskej divízie, neskoršie zväzku a 2. armádneho zboru z Prešova. Jednotlivé vojenské útvary tohto zväzku z Michaloviec, Trebišova, Humenného, Kežmarku a Prešova mali v areáli pridelené rajóny pamätných miest, o ktoré sa starali. Na túto tradíciu nadviazali v roku 2003 i vojaci z Vojenského útvaru 6518 ženijnotechnickej roty zo ženijného práporu z Michaloviec, patriaci k mechanizovanej brigáde v Prešove, ktorí sa v období od 13. do 27. júna 2003 podieľali na rekonštrukcii bunkrov štábu 3. čs. brigády. Počas celého obdobia prác bol veliteľom tejto jednotky kpt. Ing. Radoslav Kalaba. Svoj hlavný stanový tábor vojaci rozložili v blízkosti slovensko-poľských hraníc na lúke pod vyhlídkovou vežou, kde pred 60. rokmi po prvýkrát prekročila hranice hliadka 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a vstúpila na naše územie. Už aj sama lokalita, kde vojaci-profesionáli bývali počas vykonávania prác, mala voje historické miesto. Stanový tábor sa ohradil viditeľnou páskou a prístrešky stanov, ako to nariaďuje predpis, sa prikryli maskovacími sieťami. Pred vstupom do stanového tábora bola osadená drevená rampa, pri ktorej bola stála dozorná služba. Samozrejme, že nechýbal ani vysoký drevený stožiar, na ktorom zaviala slovenská vlajka. Skutočne dôstojná reprezentácia našej armády, ktorá neušla pozornosťi stovkám domácich a zahraničných návštevníkov, ktorí neďalekým peším chodníkom navštevujú vyhlídkovú vežu. Hlavnou úlohou týchto vojakov bolo počas ich pobytu zrekonštruovať bunkre v spomínanom lese Mativka, vypestovať návyky a zručnosť profesionálnych vojakov na presné plnenie úloh pri budovaní miest velenia, vykonať úpravu terénu a splniť úlohy maskovania tak, ako sa s tým pôvodne počítalo. Tieto bunkre sa po istom čase nachádzali v dezolátnom stave, takže pomaly zanikali. Bolo potrebné ich dať do pôvodného stavu, aby ako pamiatka slúžili pre domácich a zahraničných návštevníkov, ktorí sa zaujímajú o vojenskú históriu druhej svetovej vojny. Táto forma pomoci armády napomáha tomuto regiónu pri rozvoji turizmu a zároveň ho zviditeľňuje pri poznávaní atraktívnych miest nášho Slovenska. Zaujímavý bol aj bežný pracovný deň michalovských ženistov v poľných podmienkach na Dukle. Tak ako v útvaru, každý deň sa začínal budičkom ráno o šiestej, potom nasledovali raňajky a po nich sa vyčlenili všetky sily a prostriedky na zabezpečenie mierového života a tej úlohy, kvôli ktorej prišli na Duklu. O ôsmej hodine vojaci odchádzali na miesta, kde ich čakali časom zdevastované bunkre. Pri práci každý deň zvládali desať výcvikových hodín, končili po piatej popoludní, nasledovala večera, potom príprava materiálu na druhý deň, osobné voľno a o desiatej bola večierka. Takto sa uzatváral každodenný kolorit michalovských vojakov v prírodnom areáli. Dôležitou súčasťou celého pobytu bolo tylové zabezpečenie jednotky. Vojaci tu mali vlastnú kuchyňu, kde sa pripravovala celodenná strava z vlastných zásob, ktoré si dovezli z Michaloviec. Každý z vojakov-profesionálov bol s poľnou kuchyňou spokojný. Stravná dávka sa nemenila a bola rovnaká ako v kasárňach. Práce bolo každý deň veľa, a preto vojaci nezaháľali, aby urobili maximum, aby ľudia v tomto regióne mali dobrý pocit, že sa na históriu nezabúda, na ktorú sú oni právom hrdí. Popri pracovných povinnostiach, mali vojaci aj trochu voľného času, ktorý každý využíval po svojom. Boli tu síce obmedzené poľné podmienky, ale dalo sa to zvládnuť. K dispozícii mali futbalovú a volejbalovú loptu, bedmintonové rakety, takže sa dalo aj športovať. Nechýbali tu televízor, video ani rádio, čo dopĺňalo kultúrne využitie. V stanovom tábore skutočne nechýbalo nič. Pred jednotlivými stanmi boli umiestnené informačné nápisy o umiestnení ošetrovne, klubovne, kuchyne, jedálne, umývarky a toalety. Všetko síce v takzvaných bojových podmienkach, ale vkusne urobené. Táto rota kpt. Ing. Radoslava Kalabu bola na takúto úlohu vyvedená prvýkrát, no všetci sa na ňu tešili. V kasárňach majú vojaci teplú vodu i ďalšie iné zabezpečenia. V týchto podmienkach boli sociálne zariadenia poľné, s vodou sa muselo šetriť, takže v tomto smere to bolo náročnejšie. Treba poznamenať, že sa v týchto podmienkach nezabúdalo ani na armu, teda klasický obchodík, kde si vojaci mohli kúpiť nealkoholické nápoje, kávu, slad-

kosti a cigarety. Po piatich dňoch prišla 18. júna 2003 v popoludňajších hodinách do stanového tábora michalovských vojakov na Dukle skupina 16 ukrajinských vojakov a dôstojníkov a vedľa slovenskej vľajky na stožiaroch zaviala aj ukrajinská. Boli to vojaci z 398. tankového pluku z Užhorodu, na čele ktorých bol mjr. Anatolij Bich. Zavítali tu na základe schváleného plánu našich vojakov, v ktorom sa počítalo aj s účasťou ukrajinských príslušníkov. Ako sa k celej tejto akcii vyjadril kpt. Ing. Ján Turčan, dôstojník pre styk s verejnosťou z mechanizovanej brigády z Prešova, „zámerom celej akcie je upraviť priestory, kde sú tiež pochovaní vojaci z Ukrajiny, ktorí sa zúčastnili bojov druhej svetovej vojny. Zároveň chceme našou aktivitou vyslať odkaz, že história druhej svetovej vojny nám nie je ľahostajná, a aj týmto si chceme uctiť pamiatku padlých vojakov“. Ukrajinskí vojaci po príchode na Duklu boli ubytovaní v stanoch vedľa slovenských vojakov. Samozrejme, že aj poľná kuchyňa bola spoločná a na odych sa využívali spoločné priestory. Podľa programu si najskôr uctili pamiatku padlých vojakov sovietskej armády vo Svidníku a navštívili Pamätník čs. armády na Dukle. Potom sa s plnou vervou pustili do práce. Zveľadili okolie pamätníka sovietskej armády vo Svidníku a obnovili informačné tabule v prírodnom duklianskom areáli. Okrem práce im michalovskí hostitelia pripravili množstvo kultúrno-spoločenských aktivít. So záujmom si prezreli expozíciu Vojenského múzea vo Svidníku, kde sa oboznámili s vojenskou históriou východného Slovenska od roku 1914 do roku 1945. Pozreli si prírodné duklianske múzeum, kde ich zvlášť zaujala symbolická tanková rota v útoku v Údolí smrti. Ako tankisti, podrobne sa zaujímali o tankovú bitku, ktorá sa v tomto údolí odohrala 25. – 27. októbra 1944 počas Karpatsko-duklianskej operácie. Samozrejme, navštívili aj štáb 3. čs. brigády, kde pracovali ich slovenskí kolegovia. Bola to zároveň aj „praktická“ ukážka, ako sa stavajú bunkre v poli. Potom navštívili Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry a skanzen ľudovej architektúry. V rámci celého programu nemožno nespomenúť ani odohraný spoločný futbalový zápas, ktorý vyhrali michalovskí ženísti. Vyvrcholením ich celého pobytu v podduklianskom regióne bola účasť na *49. ročníku kultúrnych slávností Rusínov – Ukrajincov na Slovensku*, ktoré sa konali 21. – 22. júna 2003 vo Svidníku. Tu sa cítili ako „doma“, poznamenali, keď odiaľto odchádzali. Ich ďalšia cesta pokračovala do posádky v Michalovciach, kde sa zoznámili s činnosťou ženijného práporu a ich priestormi. V rámci programu navštívili tankový prápor v Trebišove, kde si rovnako prezreli ich priestory a oboznámili sa so životom v útvaru. V závere svojej návštevy si prezreli Zemplínsku Širavu a 26. júna 2003 sa vrátili do Užhorodu.

Spolupráca medzi oboma krajinami podľa kompetentných touto akciou nekončí a jej pokračovanie bude mať určite nové formy. „Spolupráca medzi nami a Ukrajinou sa už rozbehla v minulosti. Okrem participácie na rekonštrukcii vojnových objektov, máme záujem aj o spoločné výcvikové tábory, kde by sme si mohli navzájom odovzdať skúsenosti a porovnať výcvikové praktiky na Slovensku a Ukrajine“, povedal na margo ďalšej spolupráce kpt. Ing. Ján Turčan.

Medzitým michalovskí ženísti pokračovali v práci, aby splnili stanovené úlohy pri obnove bunkrov. Počas týchto prác navštívili našich vojakov aj ich rodinní príslušníci. Prezreli si stanovú tábor, kde boli ubytovaní, vo Svidníku si prezreli múzeum a pamätné miesta duklianských bojov. Spoločenské a kultúrne vyžitie pri poznávaní histórie tohto regiónu malo dôstojnú úroveň. Ako vidieť, všetko sa dá skĺbiť a využiť v prospech spoločnej veci.

V tomto roku vojaci tejto jednotky majú v pláne dokončiť rekonštrukciu ostávajúcich bunkrov štábu 3. čs. brigády, ktoré v minulom roku nestihli ukončiť pre plnenie ďalších povinností v útvaru. Práve rok 2004 je jubilejným rokom, keď si pripomenieme 60. výročie Karpatsko-duklianskej operácie a v súvislosti s tým sa očakáva ukončenie práce na obnove tejto pamiatky. Bude to dôstojné zadost'učinenie našich vojakov tým, ktorí sa v roku 1944 podieľali pri oslobodzovaní našej vlasti.